

O‘ZBEKISTONDA DAVLAT HOKIKIMIYATINI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI**Vaxobov Abbosbek Biloljon o‘g‘li***Farg‘ona viloyati yuridik texnikumi o‘quvchisi*

Annotatsiya: *mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida davlat hokimiyati qonuniy asosda saylab qo‘yilgan organlar, ya‘ni prezident, parlament, hukumat, sudlar, mahalliy davlat hokimiyati organlari va boshqa maxsus muassasalar tomonidan amalga oshirillishi, mazkur organlar tomonidan amalga oshiriladigan barcha xatti-harakat el-yurt manfaatiga mos kelishi yuzasidan fikr yuritilgan. Shuningdek, mamlakatda davlat hokimiyatini amalga oshirishning qonuniy asoslari yoritib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *demokratiya, demokratik davlat, hokimiyat, qonun, konstitutsiya, prezident, parlament, hukumat, sudlar, mahalliy davlat hokimiyati organlari, prokuratura, inson huquqlari, davlat tuzumi, vakillik organi, Oliy Majlis, Senat, Qonunchilik palatasi*

O‘zbekiston Respublikasi demokratik davlat bo‘lganligi sababli davlat hokimiyati qonuniy asosda saylab qo‘yilgan organlar, ya‘ni prezident, parlament, hukumat, sudlar, mahalliy davlat hokimiyati organlari va boshqa maxsus muassasalar tomonidan amalga oshiriladi. Mazkur organlar tomonidan amalga oshiriladigan barcha xatti-harakat el-yurt manfaatiga mos kelishi kerak. Hatto amalga oshirillishi lozim bo‘lgan kuch ishlatish va boshqa tazyiqlar ham xalq manfaati yo‘lida bo‘lishiga harakat qilinadi. O‘zbekistonda davlat hokimiyati davlat mustaqilligini saqlash, inson huquqlarini himoya qilish, fuqarolar osoyishtaligini ta‘minlash, xalqning farovon turmush tarzini yuksaltirish vazifasidan kelib chiqib, o‘z faoliyati yo‘nalishlarini belgilaydi va ishni tashkil etadi.

O‘zbekiston Respublikasining davlat tuzumi — asosiy qonunlar – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining ikkinchi sessiyasida qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasining suvereniteti to‘g‘risidagi deklaratsiya” bilan mustahkamlangan siyosiy, huquqiy, ma‘muriy, iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar tizimidir. 1991-yil 31-avgustda qabul qilingan “Davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida”gi qonun (Konstitutsiya qabul qilingunga qadar mamlakatning asosiy qonuni o‘rnini bosgan) va 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan Konstitutsiyaga asosan O‘zbekiston Respublikasi prezidentlik boshqaruv shaklidagi suveren demokratik Respublika hisoblanadi.

Davlat suvereniteti O‘zbekiston ni daxlsiz va bo‘linmas hududga ega suveren demokratik respublika deb e‘lon qildi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining I bobiga asosan Davlat xalq irodasini ifodalaydi, o‘zining ichki va tashqi siyosati yo‘nalishini mustaqil belgilaydi.

Demokratiya – davlat hokimiyatining yagona manbayi O‘zbekiston xalqi bo‘lib, uning fuqarolari, millatidan qat‘i nazar, davlat boshqaruvida bevosita yoki o‘z vakillari orqali

ishtirok etadilar. Asosiy davlat va jamoat masalalari umumxalq ovoz berish – referendum orqali qabul qilinadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining II bobida ta’lidlanganidek, O‘zbekiston xalqi nomidan faqat saylangan Oliy Majlis raisi va Prezident so‘zga chiqishi mumkin.

Qonunlar va konstitutsiyaning so‘zsiz ustunligi shundaki, barcha fuqarolar va davlat organlari faqat amaldagi qonunlar doirasida harakat qilishlari shart. Bu O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining III bobida belgilab qo‘yilgan.

Davlatimiz mustaqil tashqi siyosatga ega. Unga ko‘ra O‘zbekiston xalqaro munosabatlarning to‘laqonli subyekti hisoblanadi. O‘zbekiston o‘z tashqi siyosatida xalqaro huquqning umume’tirof etilgan prinsiplari va normalariga, shuningdek, davlat va xalqning oliy manfaatlariga asoslanadi (O‘zbekiston Konstitutsiyasining IV bobi)

Asosiy qonunning 11-moddasiga ko‘ra, O‘zbekiston da davlat hokimiyati tizimi uchta mustaqil tarmoqqa: qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo‘lingan.

Qonun chiqaruvchi organ – oliy davlat vakillik organi O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi bo‘lib, u ikki palata – Senat va Qonunchilik palatasidan iborat. Senat va Qonunchilik palatasining vakolat muddati 5 yil etib belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati hududiy vakillik palatasi bo‘lib, 100 nafar a‘zodan iborat. Senat a‘zolari — Qoraqalpog‘iston Respublikasidan Jo‘qorg‘i Kengesi deputatlari hamda respublikaning har bir viloyati va Toshkent shahridan yashirin ovoz berish yo‘li bilan saylanadigan olti nafar vakil, tegishli vakillik organlari deputatlari orasidan yashirin ovoz berish yo‘li bilan saylanadi. . Senatning 16 nafar a‘zosi davlat va jamiyat faoliyatining turli sohalarida katta xizmatlari va tajribasi bo‘lgan fuqarolar orasidan Prezident tomonidan tayinlanadi.

Qonunchilik palatasi (Quyí palata) bir yuz ellik deputatdan iborat. Qonunchilik palatasining bir yuz o‘ttiz besh nafar deputati umumiy, teng va to‘g‘ridan-to‘g‘ri saylov huquqi asosida ko‘ppartiyaviylik asosida hududiy bir mandatli saylov okruglari bo‘yicha yashirin ovoz berish yo‘li bilan saylanadi. Qonunchilik palatasining 15 nafar deputati O‘zbekiston Ekologik harakatidan saylanadi.

Ijro etuvchi hokimiyatni Bosh vazir, uning o‘rinbosarlari, vazirlar, davlat qo‘mitalari raislari, shuningdek, Qoraqalpog‘iston Respublikasi hukumati rahbaridan iborat O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi amalga oshiradi. Bosh vazir nomzodi parlamentda ko‘pchilikni tashkil etgan siyosiy partiya yoki Qonunchilik palatasida teng miqdordagi deputatlik o‘rinlarini olgan siyosiy koalitsiya tomonidan ko‘rsatiladi. Vazirlar Mahkamasi – davlatning iqtisodiy va ijtimoiy sohasiga rahbarlikni, O‘zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident qarorlari va farmonlari ijrosini ta‘minlashni amalga oshiradi; butun mamlakat hududida bajarilishi majburiy bo‘lgan qarorlar va farmoyishlar chiqaradi. Vazirlar Mahkamasi mamlakatning yangi saylangan parlamenti oldidagi vakolatlarini iste‘foga chiqaradi.

O'zbekiston Respublikasida sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat organlari, siyosiy partiyalar va boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil ravishda faoliyat yuritadi. Sud hokimiyati O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi va uning Qoraqalpog'iston Respublikasi Oliy sudi tuzilmaviy bo'linmalari, fuqarolik va jinoyat ishlari bo'yicha viloyatlar, Toshkent shahar sudlari, tumanlararo sudlardan iborat. Fuqarolik va jinoyat ishlari bo'yicha tuman, shahar sudlari; O'zbekiston Respublikasi Oliy xo'jalik sudi, Qoraqalpog'iston Respublikasi xo'jalik sudi, viloyatlar va Toshkent shahar xo'jalik sudlari. Fuqarolik, harbiy va xo'jalik sudlari faoliyat olib boradi. Sudyalarining vakolat muddati — besh yil.

Mamlakat hududida qonunlarning aniq va to'g'ri bajarilishini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori va unga bo'ysunuvchi prokurorlar zimmasiga yuklatilgan. Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori Jo'qorg'i Kenges tomonidan tayinlanadi va Bosh prokuror tomonidan tasdiqlanadi. Barcha darajadagi prokurorlarning vakolat muddati besh yil. O'zbekiston Respublikasi prokuraturasi davlat organlari va jamoat birlashmalaridan mustaqil, faqat qonunga bo'ysungan holda faoliyat yuritadi.

Mahalliy vakillik organlari — hokimlar boshchiligidagi xalq deputatlari Kengashlari, ular ham yuqori mansabdor shaxslar va mahalliy ijroiya hokimiyati vakillaridir. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining vakolatiga quyidagilar kiradi: qonun ustuvorligini va qonunlar ijrosini ta'minlash, ularga ishonib topshirilgan hududda iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik muammolarni hal qilish.

Mahalliy hukumat – aholi punktlari, qishloqlar va ovullardagi, shuningdek, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar va ovullarda mahallalardagi fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari rais va uning maslahatchilari boshchiligidagi 2,5 yil muddatga saylanadigan fuqarolar yig'inlari hisoblanadi. Raisning nomzodi hokim bilan kelishiladi.

O'zbekiston o'z xavfsizligi, Qurolli Kuchlarining suvereniteti va hududiy yaxlitligini ta'minlash uchun zarur va yetarlicha imkoniyatlarga ega. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari quruqlikdagi qo'shinlar, havo kuchlari, havo hujumidan mudofaa qo'shinlari, maxsus bo'linmalar, muhandislik-qurilish qo'shinlari va Milliy gvardiyadan iborat. Qurolli Kuchlarga oliy rahbarlikni O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Oliy Bosh Qo'mondoni bo'lgan Prezident amalga oshiradi. Markaziy boshqaruv organi Mudofaa vazirligidir.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, O'zbekiston Respublikasida davlat hokimiyatini amalga oshirishning huquqiy asoslari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va boshqa qonun hujjatlari bilan mustahkamlab qo'yilgan. Muxtasar qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining tegishli moddalari, xususan, 98-moddasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining hokimiyatlar bo'linishi prinsipiga asoslangan holda ijro etuvchi hokimiyatni amalga oshirib, mamlakatimizda iqtisodiy va ijtimoiy sohada samaradorlikni ta'minlash bo'yicha huquqiy maqomini belgilab berdi hamda mamlakatimizda ijro hokimiyati tizimini izchil isloh etish va yanada demokratlashtirish va modernizatsiya etishda mustahkam asos bo'lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tuxliev N, Kremensova A. Mening mamlakatim – T.: 2012.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – T.: 2012
3. Karimov I.A. O‘zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari. - T.: O‘zbekiston , 1995
4. Энциклопедический юридический словарь - М.: ИНФРА-М, 1997.
5. Najimov M.K. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat – T.: TDYU, 2018.
6. Najimov M.K. davlat funksiyalari - T.: ТДЮУ, 2018.
7. Odilqoriyev X.T., Yakubov Sh.U. Milliy huquqiy tizim va huquqiy qadriyatlar. Monografiya – T.: SMI-ASIA, 2010.